

порівняно з майбутніми правоохоронцями з середнім рівнем стресостійкості, що характеризує їх як наполегливих, активних, соціально спрямованих, впевнених у собі особистостей.

На рівні статистичної значимості ($p \leq 0,05$) визначено (див. табл. 1), що майбутні правоохоронці з середнім рівнем стресостійкості при вирішенні складних життєвих завдань інтенсивніше перестраховуються та прагнуть обережних дій порівняно з обстеженими з високим рівнем стресостійкості.

Зафіксовано, що майбутні правоохоронці з середнім рівнем стресостійкості статистично значимо інтенсивніше ніж майбутні правоохоронці з високим рівнем стресостійкості у складних життєвих ситуаціях схильні відмовлятися від рішення проблеми, уникати її та вести себе так, ніби нічого не відбулося ($p \leq 0,05$).

Діагностовано, що майбутні правоохоронці з високим рівнем стресостійкості при вирішенні складних життєвих проблем статистично значимо ($p \leq 0,001$) менше схильні до маніпулятивних дій ніж майбутні правоохоронці з середнім рівнем стресостійкості.

Виявлено, що при вирішенні проблемних ситуацій майбутні правоохоронці з середнім рівнем стресостійкості статистично достовірно більш ($p \leq 0,05$) схильні проявляти агресивні дії по відношенню до суб'єктів ділової комунікації, порівняно з опитаними з високим рівнем стресостійкості. Дана модель поведінки базується на агресивному сприйнятті і потенційно агресивній інтерпретації поведінки інших людей, часто пов'язана зі стійкою особистісною особливістю світосприйняття і світорозуміння і, як правило, веде до конфліктного спілкування і руйнування відносин довіри.

Таким чином, у складних життєвих ситуаціях майбутні правоохоронці з високим рівнем стресостійкості використовують активну, просоціальну та пасивну стратегії копінг-поведінки. А майбутні правоохоронці з середнім рівнем стресостійкості більш схильні до використання просоціальних та пасивних копінг-стратегій.

Список бібліографічних посилань

1. Доценко В. В. Стрес, стресовий стан та стресостійкість в професійній діяльності правоохоронця // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України: матеріали наук.-практ. конференції (Харків, 19 листоп. 2010 р.)/МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. С. 108–113.

2. Нартова-Бочавер С. К. «Coping behavior» в системі понять психології людини. Психологический журнал. 1997. Т. 18, № 5. С. 20–30.

Одержано 05.02.2017

Проанализированы копинг-стратегии будущих правоохранителей с высоким и средним уровнем стрессоустойчивости. Показано, что будущие правоохранители с высоким уровнем стрессоустойчивости овладевают сложными жизненными ситуациями с помощью асертивных действий, вступления в социальный контакт.

Ключевые слова: копинг-стратегии, правоохранители, асертивные действия, стрессоустойчивость.

УДК 159.9:34:343.712

Людмила Валентинівна ЛЕНСЬКА,

ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГРАБЕЖУ

Проаналізовано грабіжництво як суспільно-небезпечне явище. визначені соціально-психологічні детермінанти цього явища. Визначені основні чинники, злочинності.

Ключові слова: грабіж, злочини, детермінанти грабежу.

Злочини проти власності є найпоширенішими та інтенсивно зростаючими за чисельністю, серед яких грабіж заслуговує на особливу увагу. Цей злочин містить підвищену

суспільну небезпеку, оскільки має відкритий характер і дуже часто вчиняється із застосуванням насильства, або із погрозою застосування останнього.

Грабіжництво як суспільно-небезпечне явище не існує саме по собі, а є наслідком дії цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників. Залежно від походження ці чинники або, як їх називають кримінологи, детермінанти можна поділити на соціально-економічні, політико-ідеологічні, соціально-психологічні, нормативно-правові, організаційно-управлінські. Але кожна з цих груп чинників грає не однакову роль. Одні з них створюють лише реальну можливість злочинних проявів, а інші перетворюють таку можливість на дійсність.

З точки зору Г. А. Аванесова: «Серед усіх причин злочинності вирізняються особистісні причини, без особистості вони не існують, так же як без особистості немає злочину. Причини злочинів, як правило, пов'язані з процесами руйнування особистості, тим паче коли таке руйнування прогресує [1, с. 20]. Поділяючи думку науковців, котрі вважають, що генезис злочинності визначає зв'язок між соціальними умовами життя і психологічними властивостями окремих особистостей, більш детально зупинимось на розгляді соціально-психологічних детермінант грабежу. До цієї групи відносяться наступні явища негативного характеру:

- формування корисливо-паразитичної мотивації в сімейно-побутовому середовищі, за місцем роботи, навчання, проживання;
- поширення і впровадження психології матеріалізму, накопичення, користолюбства;
- деформація дозвільно-побутових інтересів, потреб, звичок, що виражається в прагненні до пияцтва, наркотиків, азартних ігор, і деградація особи на цій основі;
- споживчо-егоїстична атмосфера та атмосфера насильства в мікросередовищі;
- низький рівень культури, свідомості, моральності злочинців.

Несприятливі умови формування особи в дитинстві роблять дуже істотний вплив на її подальшу життєдіяльність. Можна у зв'язку з цим припустити, що дефіцит емоційного спілкування в дитинстві, емоційна матриця сім'ї в цілому формують загальну невпевненість індивіда в житті, невизначеність його соціальних статусів, тривожні очікування негативної дії середовища. Ці особливості закріплюються у ньому та істотно впливають на його поведінку.

Скоєння багатьох грабежів є своєрідною компенсацією емоційного дефіциту, породженого психологічним відчуженням в дитинстві. Мабуть, відбувається це тому, що такі злочини надають суб'єктові матеріальні засоби для того, щоб міцніше і впевненіше відчувати своє місце в житті, тим самим здолати стан невпевненості і тривожних очікувань, генетично пов'язаних з вказаними несприятливими умовами раннього розвитку.

Негативний вплив батьків проявляється в тому, що вони подають особистий приклад негативного відношення до законів і моральних заборон, ведуть антисуспільний спосіб життя, здійснюючи правопорушення, що зазвичай не залишається таємним для дитини, юнака і дівчини. Але це не означає, що підліток обов'язково засвоїть відповідні норми і стандарти поведінки. Цього не станеться, якщо у нього немає необхідних емоційних контактів з батьками. В такому випадку підліток не сприймає батьків як таких, чиї погляди і поведінку потрібно переймати.

Відсутність необхідних психологічних взаємозв'язків у сім'ї і школі, як правило, компенсується їх встановленням у неформальних малих групах, що також зазвичай складаються з осіб, що не мають міцних зв'язків в сім'ї і школі. Якщо останні дотримуються антисуспільних орієнтацій стосовно способів придбання матеріальних благ, то при прагненні до ідентифікації з ними, надбання членства в таких групах норми і цінності останніх порівняно швидко і легко акумулюються особою, що і пояснює вибір саме корисливих злочинних дій як способу отримання таких благ.

Як показують дослідження, мотиви користі – виключно соціального походження, і формуються вони шляхом сприйняття норм і стандартів в сім'ї або неформальному оточенні. Негативні соціальні умови життя конкретної особи у поєднанні з його природними задатками призводять до набуття стійких соціально-психологічних деформацій, антисуспільних поглядів і звичок.

Так, антисуспільні погляди знаходять прояв, передусім, у користолобстві, поєднаному з агресивністю. Як показує практична діяльність, паразитизм – традиційна причина діянь злочинців-грабіжників і, що особливо викликає занепокоєння, для зовсім ще молодих людей, які вчиняють злочин, можливо, і вперше, але увесь їх попередній спосіб життя свідчить про стійке небажання займатися суспільно корисною працею. Таке небажання працювати багато хто з них пояснювали відсутністю високооплачуваної роботи або незгодою йти на роботу за «мізерну» плату. Крім того, молоді грабіжники могли зростати в матеріально благополучних сім'ях, але атмосфера навколо них була споживчо-егоїстичною, коли рідні самі потурали великим матеріальним потребам своїх дітей. Спочатку свої потреби молоді люди задовольняли за рахунок можливостей сім'ї, а коли рідні і близькі вже неспроможні були задовольнити усі їх забаганки, наставала черга злочинного діяння. Багато молодих людей, закінчивши школу або передчасно залишивши навчання, жодного дня не працювали до вчинення злочину.

Скоєння багатьох насильницьких грабежів пов'язане з агресією. У психології агресія розглядається як поведінка або дія, спрямована на завдання фізичної або психічної шкоди або на знищення іншої людини. Готовність окремої особистості до агресії виявляється як негативна межа – агресивність. Агресивні злочини мають злісний, деструктивний характер і переслідують мету заподіяти потерпілому шкоду. В основі кримінальної агресії – ворожнеча і жага руйнування. Вона посягає на найважливіші людські блага – життя, здоров'я, честь, гідність, права людини. Агресія спрямована на завдання людині страждань і перешкоджає реалізації її намірів.

Доцільно зазначити, що безпосередньою причиною грабежів є також деформація дозвільно-побутових інтересів, звичок, потреб, що відбивається в прагненні до пияцтва, наркотиків, азартних ігор (тією чи іншою мірою ця причина фігурує майже в усіх випадках вчинення грабежів). Потреба в алкоголі і наркотиках лідирує серед інших криміногенних мотивів. Грабіж, власне, і вчиняється в багатьох випадках заради придбання спиртних напоїв.

До морально-психологічних причин злочинної поведінки грабіжників також потрібно віднести таку рису характеру як заздрість. Заздрість особливо характерна для підлітків. Відсутність престижних речей або необхідної кількості грошей грабіжниками-підлітками розцінюється як жорстока несправедливість оточуючих щодо них. Наявність у людей престижних речей, яких немає у винних, сприймається останніми як додатковий стимул для скоєння зухвалого і жорстокого грабежу.

Однією з причин грабежів є культурно-виховний чинник. Як показує практика, серед грабіжників зустрічалися люди ерудовані, але з низькою культурою міжособистісного спілкування. Грубість, цинізм, брутальність, неповага до людини та її майнових прав органічно вписані в життя багатьох з тих, хто вчинив злочин. На жаль, останнім часом відчувається брак культурних програм у засобах масової інформації. Найкраще з культурної спадщини (театральні вистави, концерти, виставки тощо) таким людям і нецікаве, і водночас недоступне внаслідок їх фінансового стану.

Проаналізувавши соціально-психологічні чинники грабежу як суспільно небезпечного і протиправного явища, можна дійти висновку, що детермінація даного виду злочинів, зводиться, в кінцевому підсумку, до взаємодії особи і оточуючого середовища. Негативні соціальні умови життя певного індивіда у поєднанні з його природними задатками призводять до безвідповідального ставлення до недоторканості чужого майна.

Список бібліографічних посилань

1. Аванесов Г. А. Преступность и социальные сословия: криминологические рассуждения: монография. М.: Юнити-Дана, 2010. 79 с.

Одержано 24.02.2017

Проанализировано воровство как общественно-опасное явление. определенные социально-психологические детерминанты этого явления. Определены основные факторы, преступности.

Ключевые слова: грабеж, преступления, детерминанты грабежа.